

Одним из важнейших путей реформирования высшей школы в Украине является введение инновационных технологий обучения, которые обеспечивают развитие специалиста нового типа с широким мышлением, основательными знаниями и четким осознанием своего гражданского долга. Литература, искусство в целом основательно влияют на формирование творческого потенциала будущего специалиста, в том числе в области ландшафтного дизайна.

Ключевые слова: гуманитарные дисциплины, искусство, литература, ассоциативность.

Shlemkevych S.L. Literature and art as a factor of creativity landscape designer

One of the most important ways to reform higher education in Ukraine is the introduction of innovative learning technologies. They provide a new type of professional development with a broad thinking, thorough knowledge and a clear understanding of their civic duty. Art and literature are the factors the formation of the creative potential of the future specialist, including in the field of landscape design.

Keywords: humanitarian disciplines, art, literature, associative.

УДК 504.4(477.43)

Доц. Л.С. Югличек, канд. біол. наук –
Хмельницький національний університет

ЗНАЧЕННЯ СЛУЧАНСЬКОГО ЕКОКОРИДОРУ В ЗБЕРЕЖЕННІ ПРИРОДНИХ ЛАНДШАФТІВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Случанський регіональний екокоридор охоплює долину річки Случ. Він з'єднує три природних ядра: Авратинське, Верхньопобузьке, Старокостянтинівське. Вздовж екокоридору розташовано 27 об'єктів природно-заповідного фонду. Створення Случанського екокоридору, розбудова екомережі сприятимуть збереженню та відновленню унікальних природних ресурсів і ландшафтів річки Случ та її басейну.

Ключові слова: Случ, екокоридор, екомережа, ландшафти, Хмельниччина.

Случанський регіональний екокоридор проходить у центральній частині Хмельницької області, тягнеться із заходу на північний схід. Він включає долину річки Случ – найбільшої притоки Горині. Случ бере початок на схилах Авратинської височини біля с. Червоний Случ Теофіпольського району Хмельниччини, протікає по території Хмельницької та Житомирської областей, приймає 280 приток. Густота річкової сітки становить 0,60 км/км², площа басейну річки – 5,02 тис. км² [1, 2]. Довжина Случанського екокоридору в межах Хмельницької області становить 125 км (загальна – 451 км). На Хмельниччині він проходить територією Волочиського, Теофіпольського, Красиївського та Старокостянтинівського районів, перетинає місто Старокостянтинів та 63 села. Від витoku річки до с. Кузьмин екокоридор має східний напрям, а далі повертає на північний схід. Його ландшафти лісостепові. У межах верхньої течії р. Случ екокоридор проходить по горбистій місцевості з абсолютними висотами до 320 м. Тут переважають балки, міжбалкові ували та широкі заболочені заплави, на яких створено багато ставків. У межах середньої та нижньої течії р. Случ у Хмельницькій області екокоридор тягнеться рівнинною місцевістю з абсолютними висотами до 270 м [3].

Случанський екокоридор з'єднує із заходу на схід 3 природних ядра: Авратинське, Верхньопобузьке, Старокостянтинівське. Уздовж екокоридору

розташовано 27 природно-заповідних територій та об'єктів (табл.), з них 15 входять до складу природних ядер екокоридору.

**Табл. Розподіл природно-заповідних об'єктів
Случанського екокоридору за ядрами**

Категорія ПЗФ	Авратинське ядро	Верхньопобузьке ядро	Старокостянтинівське ядро	Поза ядрами	Всього
Ботанічна пам'ятка природи			1	7	8
Заповідне урочище			1		1
Гідрологічний заказник	2		2		4
Лісовий заказник			1	3	4
Геологічна пам'ятка природи	2				2
Комплексна пам'ятка природи			5		5
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва				1	1
Проектований національний природний парк		1		-	1
Всього	4	1	10	12	26

Природне ядро регіонального значення "Авратинське" знаходиться на півдні Теофіпольського та північному заході Волочиського районів Хмельницької області. Його природно-заповідні території займають незначну площу, але місцевість потребує охорони, оскільки відіграє велику роль у живленні річок, регуляції перерозподілу стоку та впливові на різні форми водного режиму. Вона знаходиться на Авратинській височині – найвищій частині Подільської лісостепової височини. Абсолютні висоти тут перевищують 320 м, піднімаючись у багатьох місцях до 380 м [3]. Це вододільна територія, місце витoku трьох великих річок: Південного Бугу (біля с. Холодець Волочиського району), Случа (біля с. Червоний Случ Теофіпольського району), Збруча (біля с. Улянове Теофіпольського району). І саме тут з'єднуються три екологічні коридори: Південнобузький національного значення, Случанський та Збручанський регіонального значення.

Авратинський геоморфологічний район відзначається найбільшою на Верхньопобузькій височині рівнинністю поверхні. Коливання висот тут не перевищує 20-30 м. Характерними формами рельєфу є вододільні маловиразні овальні зниження – блюдця, які навесні зайняті озерами, а влітку перетворюються на мочарі. Трапляються древні дочетвертинні долини. Річки врізані неглибоко в поверхню, їхні долини мають переважно пологі схили, до яких прив'язана розгалужена система балок [2]. На території Авратинського природного ядра представлені лісовий, чагарниковий, болотний, лучний, водний та прибережно-водний типи рослинності. Великі болотні масиви (притерасні вільхові, заплавні чагарникові і трав'яні) є регуляторами ґрунтових вод. На терасах зростають соснові та сосново-дубові ліси. Похідні угруповання утворюють культури тополі, берези та сосново-березові насадження. Серед чагарників переважають ценози верби попелястої. Прибережно-водна рослинність представлена очеретовими, роговими, лепешняковими та лепеховими угрупованнями. Водну рослинність презентують фітоценози, утворені тілорізом алоєвидним, жабурником звичайним, елодеєю канадською. Трапля-

ються угруповання латаття білого, глечиків жовтих. На заболочених луках виявлено пальчатокорінник м'ясочервоний, який занесений до Червоної книги України. На території ядра відзначено 81 вид тварин. Тут зареєстровано види тварин, які підлягають охороні: 7 видів занесені до Європейського Червоного списку, 37 видів – до Додатку 2 Бернської конвенції, 5 видів – до Червоної книги України, 10 видів – до Переліку рідкісних тварин Хмельниччини.

Природне ядро національного рівня "Верхньопобужжя" включає проєктований національний природний парк "Верхнє Побужжя" (108710 га), який об'єднує 31 територію та об'єкт природно-заповідного фонду, загальною площею 6330,83 га. Розташоване в Летичівському, Деражнянському, Хмельницькому, Старокостянтинівському та Красилівському районах. Територія займає східну частину Подільської височини. Тут знаходиться верхів'я річки Південний Буг та її приток (Бужок, Іква, Вовк), тому цю ділянку називають Верхнім Побужжям. Абсолютні висоти перевищують 320 м, місцями – 380 м. Це вододіл між басейнами Горині та Дністра [4]. Природне ядро включає частину долини Південного Бугу від східного кордону Хмельницької області до станції Богданівки Хмельницького району, долини лівих приток Бугу – Бужка (від с. Заруддя до м. Меджибожа) та Ікви (від с. Михайлівка до с. Деркачі), а також долину р. Случ (Кузьминське водосховище). У рельєфі основну площу займають річкові заплави з торфовищами і болотами та міжрічкові простори з численними залісненими ярами. Тут багато ставків та інших штучних водойм. Найбільша з них – Кузьминське водосховище (870 га).

Значна частина природної рослинності ядра втрачена, проте рослинний покрив багатий та своєрідний. Переважають широколистяні ліси: дубово-грабові та похідні від них грабові. Зрідка трапляються липово-грабові ліси. В лісах навесні формуються синузії ефемероїдів: рясту ущільненого, рівноплідника рутвицелистого, підсніжника білосніжного (занесений до Червоної книги України). В окремих урочищах ("Михайлівецьке", "Сковородки", "Козачки") трапляється цибуля ведмежа, яка також є видом Червоної книги України. Кузьминська частина НПП "Верхнє Побужжя" включає систему балок із водотоками та багато лісових ділянок. Переважають дубово-грабові, грабово-дубові і дубові ліси волосистоосокові та злакові. Навесні простежуються значні популяції підсніжника білосніжного. На території природного ядра виявлено лілію лісову та рідкісні орхідні: пальчатокорінники плямистий та м'ясочервоний, коручки пурпурову та чемерниковидну, гніздівку. Всі ці види занесені до Червоної книги України. Тут трапляється угруповання червонокнижного виду, третинного релікту плавуна щитолістого, занесене до "Зеленої книги України". Раритетна складова флори включає 12 видів, занесених до Червоної книги України, 20 регіонально рідкісних видів, що охороняються на Хмельниччині [3]. На території "Верхнього Побужжя" виявлено 260 видів хребетних тварин, з них – 19 видів кісткових риб, 11 видів земноводних, 8 видів плазунів, 241 вид птахів (83 % від загальної кількості видів у Хмельницькій області та 58 % орнітофауни України), 35 видів ссавців. Тут трапляються 3 види тварин, які занесені до Червоної книги МСОП, 6 видів – до Європейського Червоного списку, 41 вид – до Червоної книги України,

109 видів – до Додатку II Бернської конвенції; 64 види охороняються в Хмельницькій обл. [3].

Природне ядро регіонального рівня "Старокостянтинівське" (12236 га) знаходиться на території м. Старокостянтинів, Мирнолюбенської, Воронковецької сільських рад Старокостянтинівського району. Включає території гідрологічних заказників "Старокостянтинівський" (673,7га), "Воронківський" (80,4 га) та "Ікопотський" (59,6 га), ландшафтного заказника "Підгірнянський" (38 га), заповідного урочища "Морозівське" (10 га), комплексних пам'яток природи "Стецьківська" (107,6 га), "Мирнолюбенська" (90,7 га), "Решнівська" (66,4 га), "Урочище "Новики" (0,8 га), ботанічної пам'ятки природи "Біогрупа дерев" (0,9 га). Рельєф ядра утворюють тераси р. Случ. Тут вона приймає свою ліву притоку Ікопот, яка формує цілий каскад ставків [2]. На території ядра поєднуються водна, прибережно-водна, болотна та лучна рослинність, залишки заплавної лісів. Трапляються рідкісні угруповання латаття білого, глечиків жовтих. Тут проживають 7 видів тварин, які занесені до Червоної книги України, 7 – до Європейського Червоного списку, 15 – до Додатку 2 Бернської конвенції.

Случанський екокоридор просторово добре вписується в екомережу Хмельниччини. На заході він з'єднується через Авратинське ядро з Південнобужським національним та зі Збручанським регіональним екокоридорами, а через долину річки Полкви – з регіональним Горинським. У центральній частині області через територію проєктованого НПП "Верхнє Побужжя" (Верхньопобужжя природне ядро) Случанський екокоридор сполучається з Південнобужським національним та Бужоцько-Бужько-Вовксько-Смотрицьким місцевим коридорами. На сході Случанський екокоридор продовжується по території Житомирщини. Головні притоки р. Случ (Хомора, Ікопот, Деревичка, Ладжжа, Мшанецька Руда, Грабарка та ін.) є сполучними територіями місцевого рівня.

Створення Случанського екокоридору, розбудова екомережі сприятимуть збереженню і відновленню унікальних природних ресурсів і ландшафтів річки Случ та її басейну.

Література

1. Водний фонд Хмельницької області : довідник. – Хмельницький, 2007. – 86 с.
2. Говорун В. Річки Хмельниччини : навч. посібн. / В. Говорун, О. Тимошук. – Хмельницький : Вид-во "Поліграфіст", 2010. – 240 с.
3. Верхнє Побужжя – проєктований національний природний парк України (Хмельницька область) / за ред. Т.Л. Андрієнко. – Кам.-Подільський : Вид-во Мошинського В.С., 2007. – 40 с.
4. Ковальчук С.І. Водні багатства Хмельниччини / С.І. Ковальчук, Л.Г. Любінська, Ю.К. Сорочан. – Кам.-Подільський : Вид-во "Абетка", 2001. – 52 с.

Югличек Л.С. Роль Случанского экокореидора в сохранении природных ландшафтов Хмельниччины

Случанский региональный экокореидор включает долину реки Случ. Он объединяет три природных ядра: Авратинское, Верхнепобужское, Староконстантиновское. Вдоль экокореидора размещается 27 объектов природно-заповедного фонда. Формирование Случанского экокореидора, создание экосети будут содействовать сохранению и восстановлению уникальных природных ресурсов и ландшафтов реки Случ и ее бассейна.

Ключевые слова: Случ, экокореидор, экосеть, ландшафты, Хмельниччина.

Yuglichek L.S. Role Sluchansky ecocorridor in preservation of natural landscapes in Khmelnytsky region

Sluchansky regional ecocorridor includes the valley of Sluch river. The ecocorridor connects 3 natural kernels: Avratinske, Verchnopobuzke, Starokostyantynivske. There are 27 objects of protected areas along the ecocorridor. Forming of Sluchansky ecocorridor, development of ecological network will contribute conservation and restoration of natural resources and unique landscapes of Sluch river and its basin.

Keywords: Sluch, ecocorridor, econetwork, landscapes, Khmelnytsky region.

2. ОЗЕЛЕНЕННЯ НАСЕЛЕНИХ МІСЦЬ

УДК 711.73:712.43(477-25)

Проф. Ф.М. Левон, д-р с.-г. наук –

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ САДІННЯ ДЕРЕВ У ВУЛИЧНИХ НАСАДЖЕННЯХ ІСТОРИЧНОЇ ЧАСТИНИ КИЄВА

Охарактеризовано узагальнену за літературними джерелами оцінку негативних чинників, якими обумовлюються нинішні процеси дигресії вуличних насаджень. Обґрунтовано тезу про вирішальну роль підасфальтового ґрунтового простору в забезпеченні деревних рослин елементами мінерального живлення і вологою на повністю покритих асфальтом тротуарах. Доведено важливість розроблення таких способів садіння дерев на асфальтованих тротуарах, які забезпечували б якнайефективніше освоєння підасфальтового ґрунтового простору кореневими системами дерев. Запропоновано відповідні заходи. Повідомляється про відібрані у міських фітоценозах форми *Aesculus hippocastanum* L., толерантні до умов міського середовища і стійкі проти каштанової мінуючої молі (*Cameraria ohridella* Deschka et Dimic).

Ключові слова: вуличні насадження, умови місцезростання, підасфальтовий ґрунтовий простір, пристовбурні ямки, коренева система, технологія садіння дерев, *Aesculus hippocastanum* L., каштанова мінуюча міль (*Cameraria ohridella* Deschka et Dimic).

На фоні незмірно зростаючого антропогенного впливу на навколишнє середовище та у зв'язку з глобальним потеплінням клімату в останні 2-3 десятиріччя в Україні все помітніше почали проявлятися ознаки погіршення стану міських зелених насаджень, зниження довговічності, зменшення їх площ, обсягів посадок, а деякі види деревних рослин, як наприклад *Aesculus hippocastanum* L., опинилися навіть під загрозою загибелі. Ці процеси не обминули і Київ, який належить до одного із наймаловищих та найбільш насичених зеленими насадженнями міст у світі [1].

Передусім це стосується вуличних насаджень. В озелененні вулиць міста переважають рядові посадки дерев у ямки в зонах тротуарів поруч із проїжджою частиною. Умови місцезростання деревних рослин у таких насадженнях надзвичайно складні, оскільки вони, за поясненнями більшості дослідників, визначаються окремою чи спільною дією численних негативних факторів: забрудненістю повітряного середовища пилом і газами, недостатньо обґрунтованим добром порід до умов середовища, обмеженим обсягом живлення рослин, недостатньою аерацією ґрунту внаслідок погіршення його фізичних властивостей (напр., ущільненням), засоленістю, погіршенням умов діяльності ґрунтових мікроорганізмів тощо [2]. Наведені в огляді характеристики умов місцезростання деревних рослин у вуличних насадженнях через дефіцит здійснених у цьому напрямі досліджень, на наш погляд, надто загальні, гіпотетичні і не враховують ще багатьох чинників негативного впливу на загальний стан деревних рослин у вуличних насадженнях міста. Як істотне доповнення до оцінки умов зростання дерев у вуличних насадженнях істо-